Contributed by Grenzeloos
zondag, 10 februari 2013 - Last Updated zondag, 10 februari 2013

Als laatste in de tiendelige serie brochures over Europa publiceerde het Comité Ander Europa een brochure over ‘Europa en democratie’ met de wat provocerende ondertitel ‘best wel een goed idee’. Onze Nederlandse vrienden van Grenzeloos spraken met de coördinator van Ander Europa en schrijver van de brochure Willem Bos.

De andere brochures in deze serie gaan over de rol van Europa (de Europese Unie) op specifieke terreinen. Deze laatste gaat over het functioneren van de Europese Unie zelf en met name over het gebrekkige democratische gehalte van de Unie. Waarom hebben jullie daarvoor gekozen?

‘De andere brochures gaan inderdaad over de rol van Europa op bepaalde terreinen en zijn steeds geschreven door deskundigen op het betreffende gebied. Wat op al die terreinen opvalt - en in al die brochures steeds weer terugkomt - is de grote kloof tussen wat de EU pretendeert en wat ze in de praktijk doet; tussen wat de mensen willen dat Europa doet en de werkelijke rol van de Unie. In feite kom je steeds uit bij dezelfde conclusie, namelijk dat het Europese beleid gericht is op de belangen van het bedrijfsleven en dan met name het grote internationale bedrijfsleven. Nou zien we dat in de nationale politiek natuurlijk ook, maar in Europa is dat nog sterker het geval en omdat belangrijke beslissingen steeds meer in Europa genomen worden is de Europese besluitvorming steeds meer van belang.’

Welk Europa?

‘De discussie over Europa wordt heel sterk gevoerd in termen van ben je voor of ben je tegen Europa. Dat is wat ons betreft een onzinnige vraagstelling. Europa is een realiteit, en het is duidelijk dat de geweldige problemen waar we mee te maken hebben niet achter de dijken van de Hollandse polder opgelost kunnen worden. De vraag is dus niet; ‘ben je voor of tegen Europa’, maar; ‘wat voor Europa hebben we nu en wat voor Europa hebben we nodig’. Daarin speelt de vraag naar het democratische gehalte van Europa een belangrijke rol.’

Maar dan heb je het dus over het functioneren van de EU, over allerlei organen, bevoegdheden en procedures, dat is toch ongelooflijk saai?

‘Europa zit ongelooflijk ingewikkeld en ondoorzichtig in elkaar en je ontkomt er niet aan om ook naar de verschillende organen en hun bevoegdheden te kijken. Democratie speelt zich nu eenmaal af in een bepaalde setting, via bepaalde organen met bepaalde bevoegdheden, of juist het ontbreken daarvan. Daar kan je dus niet helemaal omheen. Maar vaak is het ook helemaal niet zo ingewikkeld als het wordt voorgesteld.’

Europees Parlement

‘Neem bijvoorbeeld het Europees Parlement. Door de voorstanders van het huidige Europa wordt dat vaak als bewijs aangevoerd dat er ook op Europees vlak van parlementaire democratie sprake is. Maar als je weet hoe beperkt de bevoegdheden van dat parlement zijn is het makkelijk te begrijpen dat het parlementair democratische karakter van de EU in hoge mate nep is. Dan wordt het ook duidelijk waarom lobbygroepen een zo ontzettend grote invloed hebben op het Europese beleid, en waarom de stem van de bevolking nauwelijks doorklinkt. Wat er ook weer toe leidt dat de bevolking in vrijwel alle Europese landen zich steeds meer van Europa afkeert.’

In jullie analyse van de Europese Unie staat het begrip democratie centraal, waarom hebben jullie daarvoor gekozen? En wat versta je daar onder?

‘Europa pretendeert een democratie te zijn, dus er is alle reden om het functioneren van de EU daar ook op te beoordelen. Wat we onder democratie verstaan? Dat is minder makkelijk dan het op het eerste gezicht lijkt. Iedereen heeft het in de politiek altijd over democratie, maar wat daar onder verstaan wordt is niet altijd duidelijk. Voor sommigen lijkt democratie niet meer te zijn dan dat er eens in de zoveel jaar verkiezingen zijn. Dat is natuurlijk een heel beperkte opvatting. Democratie is geen statisch gegeven, maar iets dat steeds in ontwikkeling is en dat steeds weer bevochten moet worden. Machthebbers proberen hun macht steeds uit te breiden en in het verzet daartegen wordt de democratie, of democratische verworvenheden, verdedigd en soms uitgebreid.

In het eerste deel van de brochure geven we een korte historische schets van de ontwikkeling van de democratie van de oude Grieken tot de huidige parlementaire democratie en geven we de beperkingen van de parlementaire democratie aan. In het tweede hoofdstuk kijken we naar het functioneren van de EU en komen we tot de conclusie dat de mate van democratie in de EU een heel stuk minder is dan op nationaal niveau. Waar het op neer komt is dat men er in is geslaagd om op nationaal niveau de formele democratie te laten bestaan en er tegelijkertijd op Europees vlak een structuur is opgebouwd die het mogelijk maakt om allerlei zaken door te drukken zonder serieuze democratische controle. ‘

Wezenskenmerk

‘Heel veel voorstanders van het huidige Europa hebben het over een ‘democratisch tekort’, en daarmee suggereren ze dat het huidige Europa eigenlijk wel in orde is, maar er alleen nog maar een scheut democratie bij hoeft. Volgens ons is het ondemocratische karakter van de huidige Europese Unie er juist een wezenskenmerk van. Europa kan de rol die ze speelt alleen maar spelen omdat de democratie er op een laag pitje staat. Voor de machthebbers in Europa is het heel gunstig dat er een Europese Unie is met weinig democratie. Het huidige Europa is een ideaal instrument om de door hen gewenste politiek door te voeren, zonder daarbij te veel gehinderd te worden door democratische hindernissen. ‘

Geef daar eens voorbeelden van?

‘Europa heeft een belangrijke rol gespeeld in het doorvoeren van de neoliberale politiek: het liberaliseren van de (financiële) markten, het privatiseren van overheidsbedrijven, de invoering van marktwerking in allerlei sectoren en de afbraak van de verzorgingsstaten. Heel veel daarvan is op Europees vlak overeengekomen en vervolgens aan de bevolking verkocht als iets dat moest van Brussel. Dat werd allemaal doorgevoerd zonder serieus debat en zonder democratische besluitvorming, de bevolking werd er buiten gelaten.

Als al die beslissingen op nationaal vlak genomen waren had dat ongetwijfeld tot veel meer politieke discussie en weerstand geleid. Dan hadden politici zich niet kunnen verschuilen achter het argument dat het nu eenmaal moet van Brussel of dat het nu eenmaal een gevolg is van de noodzakelijke Europese eenwording. Zelfs over de invoering van de euro en alles wat daar aan vast zit is de bevolking nooit geraadpleegd en heeft er nooit een diepgaande publieke discussie plaats gevonden.

Met de huidige crisis is de rol van Europa nog veel sterker geworden. De contouren van het hele financiële en economische beleid van de Europese landen worden feitelijk in Brussel bepaald. Op nationaal vlak heeft men zich te houden aan de grote lijnen zoals die in Europa zijn bepaald. Nationale parlementen hebben het laatste woord over de begroting, maar de kaders ervan zijn van te voren in Brussel vastgelegd.’

Rol regeringen

‘Toch vormt Europa niet een macht over de nationale staten, het is geen superstaat. Het zijn nog steeds de nationale regeringen die in Europa uiteindelijk de dienst uitmaken, waarbij Duitsland als economische grootmacht duidelijk de leiding heeft. Als afzonderlijke regeringen dat echt zouden willen kunnen ze dwars gaan liggen. Maar tot nu toe zijn alle Europese regeringen het eens met het neoliberale beleid en steunen ze de politiek van het afwentelen van de crisis op de bevolking. De gezamenlijke Europese besluitvorming is dan een belangrijk element om dat beleid er door te drukken. En als de bevolking van een Europees land een regering die een dergelijke politiek voert wegstemt, zoals de afgelopen jaren in verschillende landen is gebeurt, krijgen ze er een regering voor terug die formeel een andere politieke kleur heeft maar die onder druk van Europa en van de gemaakte afspraken het zelfde beleid moet voeren.’

Europa moet dus grondig hervormd worden?

‘Nee, ik geloof niet dat de EU hervormd kan worden, dat ze geleidelijk aan steeds democratischer kan worden. De ontwikkeling gaat juist de andere kant op. Europa wordt steeds minder democratisch en krijgt steeds meer macht. Geloven in de geleidelijke democratisering van Europa is geloven in een illusie. Er zal een ander Europa moeten komen, een Europa dat uitgaat van andere belangen, op een heel andere manier functioneert en met een heel andere structuur. Een Europa waarin niet de belangen van een kleine groep kapitaalbezitters maar van de overgrote meerderheid van de bevolking voorop staat.

Alleen dan kunnen we op een positieve manier uit deze crisis komen. Maar er zal heel wat strijd voor nodig zijn om een dergelijk Europa te realiseren. Om die strijd effectief te voeren is het van belang dat we inzicht hebben in hoe de EU nu in elkaar zit en wat daar fout aan is. Daaraan willen we met deze brochure een bijdrage leveren.'

Brochures kunnen worden besteld en gedownload via de website van Ander Europa of via de SAP.